

LIETUVIŲ
ATGIMIMO ISTORIJOS
STUDIJOS

11

*Egidijus Motieka.
Didysis Vilniaus seimas*

1996

LIETUVIŲ
ATGIMIMO ISTORIJOS
STUDIJOS

LIETUVOS
MOKYKLAI

600

Mykolo Römerio 120-osioms metinėms

LIETUVIŲ ATGIMIMO ISTORIJOS STUDIJOS

11

Egidijus Motieka
Didysis Vilniaus seimas

VILNIUS

Saulabrolis

1996

UDK 947.45
Li-191

REDAKCINĖ KOLEGIJA:

Antanas Kulakauskas
Česlovas Laurinavičius
Raimundas Lopata
Rimantas Miknys
Egidijus Motieka (vyriausiasis redaktorius)
Vladas Sirutavičius
Giedrius Subačius
Antanas Tyla

*Autorius dėkoja Atviros Lietuvos fondui,
Lietuvos istorijos institutui,
Lietuvos Respublikos Seimo Pirmininkui Vytautui Landsbergiui,
Švietimo ir mokslo ministerijai,
prisidėjusiems prie knygos išleidimo.*

© *Egidijus Motieka, 1996*
© *Lietuvos istorijos institutas, 1996*

ISSN 1392-0391
ISBN 9986-814-01-4

TURINYS

PRATARMĖ	7
ĮVADAS	8
I skyrius. LIETUVIŲ SUVAŽIAVIMO ORGANIZAVIMAS	
1. Lietuvos politinė situacija 1905 m. sausio–rugsėjo mėn.	46
2. Lietuvių suvažiavimo idėja ir iniciatyva	60
3. Memorandumas Rusijos vyriausybei	76
4. Lietuvių atstovai VI Rusijos žemietijų suvažiavime	94
5. Lietuvių visuomenės pasirengimas Suvažiavimui	107
II skyrius. SUVAŽIAVIMO DARBAS	
1. Suvažiavimo pradžia	118
2. I ir II posėdžiai: Lietuvos ir Rusijos politinės situacijos bei Lietuvos autonomijos klausimai	138
3. III ir IV posėdžiai: agrarinis ir Lietuvos mokyklų klausimai	158
4. Suvažiavimo nutarimai	174
5. Suvažiavimo dalyvių grupuočių priimti nutarimai	193
III skyrius. SUVAŽIAVIMO PASEKMĖS	
1. Lietuvių ir Lietuvos visuomenė po Suvažiavimo	209
2. Rusijos valdžios požiūris į Suvažiavimą. Represijos	240
BAIGIAMASIS ŽODIS: Didžiojo Vilniaus seimo reikšmė	260
PRIEDAI	274
Nr. 1 Atsišaukimas į lietuvių tautą	275
Nr. 2 Lietuvių Memorandumas Rusijos Ministrų Tarybos pirmininkui S. Vitei	277
Nr. 3 Odesos lietuvių nutarimai	284
Nr. 4 Lietuvių suvažiavimo Vilniuje programa	287

Nr. 5	LSDP parengta Lietuvių suvažiavimo Vilniuje programa	288
Nr. 6	J. Basanavičiaus kalba pradedant Lietuvių suvažiavimą Vilniuje	290
Nr. 7	Suvalkų gubernijos lietuvių nutarimai	293
Nr. 8	Lietuvos valstiečių sąjungos nutarimai	294
Nr. 9	Lietuvių suvažiavimo Vilniuje nutarimai	297
Nr. 10	Lietuvių suvažiavimo Vilniuje nutarimas dėl lietuvių kalbos Vilniaus vyskupijos bažnyčiose	299
Nr. 11	LSDP sušaukto darbininkų ir valstiečių susirinkimo nutarimai	300
Nr. 12	Krikščionių demokratų nutarimai	306
Nr. 13	Lietuvos mokytojų susivienijimo nutarimai	308
Nr. 14	Tautiškosios lietuvių demokratų partijos Steigiamojo susirinkimo protokolas	311
Nr. 15	Amerikos lietuvių suvažiavimo Filadelfijoje nutarimai	313
	TRUMPINIAI	317
	STRESZCZENIE	318
	SUMMARY	329
	RESUME	342
	ASMENVARDŽIŲ RODYKLĖ	354
	VIETOVARDŽIŲ RODYKLĖ	361

Priedas Nr. 13

Lietuvos mokytojų susivienijimo nutarimai

Abu LMS atsišaukimai – į mokytojus ir į valstiečius – buvo priimti šios organizacijos II suvažiavimo metu – 1905.XI.23–24(XII.6–7). Juose buvo detalizuoti Lietuvių suvažiavime numatyti pertvarkymai Lietuvos mokyklose. Plačiau apie tai žr. šios knygos p. 204–207.

Norint išvengti pasikartojimų, pateikiame tik šių dokumentų ištraukas. Šie į du LMS atsišaukimus įtraukti nutarimai buvo priimti 1905.XI.24(XII.7), LMS II suvažiavimo metu.

PUBLIKACIJA

Nr. 1. Atsišaukimas į mokytojus antrojo Mokytojų Lietuvių susivienijimo delegatų susivažiavimo

Ištrauka

/Atminkime, kad esame Lietuvos vaikai, kad tėvynė iš kruvinių grašių suteikusi mums apšvietimą, šiandien reikalauja nuo mūsų jau ne kokios jausmiškos meilės, bet išpildymo savo pareigų, reikalauja darbo. Dėlto mes susivažiavusieji Vilniuje mokytojai lietuviai, giliai apsvarstę visą dalykų stovį, nutarėme pranešti draugams broliams, jog mūsų nuomone:

1) Visi mokytojai lietuviai tuojaus turi įsirašyti į Mokytojų Lietuvių susivienijimą, kuris neužilgo pristos prie Visuotino rusų mokytojų susivienijimo, kaip autonomiška vienota.

2. Jeigu kas iš mokytojų dėlei kokių priežasčių atsilaukė nuo įstojimo į sąjungą, tai privalo bent pranešti kuo-greičiausiai jos biurui apie savo norą sugrįžti į tėvynę ir pilną antrašą.

3. Visi geidžiantieji privalo pranešti biurui: a) kaip grįžtų: ar tik valdžiai paskyrus, ar tiesiog užprašius valsčiui, b) kiek metų jau mokytojauja, kokią turi vietą ir t. t. ir c) minimum sąlygų, ant kokių grįžtų.

4) Visi geidžiantieji mokytojai gali, pasiremdami ant minėtų Vilniaus general-gubernatoriaus telegramos ir apskelbimo, tuojaus pranešti Apskričio Mokslo globėjui apie savo norą užimti pradedamųjų mokyklų mokytojų vietas Lietuvoje, duodami apie tai žinią biurui. Tačiau vyksti užimti vietas gali tiktai gavę valsčiaus viršaičio pakvietimą arba biuro pranešimą.

5. Pranešame, jog mokytojų apmokėjimas Lietuvoje apskritai yra geresnis negu kur kitur, nes ikišioliai čionai mokytojavo privilegijuoti rusai.

6. Mokytojų susivienijimas pasistengs išrišti klausimą emeritūros³⁵ taip, kad niekas nebutų nuskriaustas.

Visi mokytojai Suvalkų gubernijoje turi susižinoti tarp savęs kuo greičiausiai ir pasiremdami ant valsčiaus reikalavimų įvesti į mokyklą išguldomąją lietuvių kalbą ir vesti joje mokslą sulig išdirbtos mūsų laikinos programos.

Kiekvienas draugas, kuriame dar neužsnudo atsiminimai tėvynės ir jos vargų, neužsnudo supratimas užtrauktos prieš tėvus mokinusius juos už paskutinius ar gal skolintus pinigų, doriškos skolos; neužsnudo supratimas pareigų prieš tautą, tikimės pripažins mūsų nutarimus teisingais ir pasiskubins į Lietuvą, kur darbo galybė, o darbininkų maža, į Lietuvą, kuriai tik šiandien tepradeda aušti laisvės aušra./

Vilniuje, Gruodžio 7 (Lapkričio 24) d. 1905 m.

Vilniaus žinios, 1905.XI.27(XII.10), nr. 279.

*Nr. 2. Atsišaukimas į sodiečius, antrojo Mokytojų Lietuvių
Susivienijimo delegatų susivažiavimo Vilniuje*

Ištrauka

1. Senąją rusų mokyklą tuojaus uždarykime. Rusui mokytojui, be barnio ir mušio, paliepkime į tiek ir tiek laiko išsikraustyti iš mūsų mokyklos. Jei jisai nepaklausytų ir to paskirtu laiku nepadarytų, reikia su juo pasielgti, kaip su savo neprieteliu ir priešu.

2. Į mokytojus pasikvieskime lietuvi, kursai yra išėjęs mokytojų seminarijos mokslą. Jeigu tokio pas save arti neturėtume, tai į mokytojus pasikvieskime kokį studentą arba kitą žmogų, pabaigusį nors 4 klisas miesto mokyklos ar gimnazijos. Jei toksai žmogus apsiimtų mokytojauti tik laikinai, kolei valsčius suieškos sau mokytoją, tuomet atsišaukime į Lietuvos Mokytojų susivienijimo biurą, parodysime, kokiai mokyklai reikia mokytojo, kiek duodama algos ir t. t. Biuras nurodo mokytoją, nes jisai turi lietuvių mokytojų sąrašą.

3. Naujajam mokytojui įsakykime, kad mūsų vaikus viso ko mokytų lietuviškai. Įsakykime, kad mokytų tokių daigtų, kokie paminėti yra

³⁵Pensija.

apačioje paduodamoj lietuviškos mokyklos programoje. Vaikai, kurie lanko mokyklą pirmus metus, turi būti mokinami vien lietuviškai. Tiktai antruose ir trečiuose metuose galima juos mokyti ir rusų kalbos. Taip mokinami vaikai per tris metus išmoks daug daugiau nekaip ikišioliai per keletą metų.

4. Suvalkų gubernijoje, kur yra geri mokytojai lietuviai, prisakyti jiems tuojaus pradėti viską mokyti lietuviškai. O tuos mokytojus, kurie buvo žmonių priešais ir tikrais valdžios bičiuliais, arba kurie nenorėtų išpildyti žmonių reikalavimo, tuojaus atstatyti, o jų vieton pakviesti gerus mokytojus.

5. Apie tai visi sustatykime rašytą valsčiaus sueigos nutarimą. Jame parašykime, jog senąją rusišką mokyklą uždarome, rusų ar netikusį lietuvių mokytoją atšaliname, o pasikviečiame gerą mums mokytoją lietuvių ir įsakome jam mūsų vaikus mokinti lietuviškai sulyg parodytos programos. To nutarimo kopiją nusiųsti mokslo direkcijos viršininkui./

Vilniaus žinios, 1905.XI.29(XII.12), nr. 280.